

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lag om ändring av lagen om försvarsmaktens handräckning till polisen

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås att lagen om försvarsmaktens handräckning till polisen skall ändras. De situationer där försvarsmakten ger polisen handräckning föreslås preciserade. I lagen föreslås vissa ändringar till följd av de ändringar som inträffat i både polisens och försvarsmaktens organisation samt i lagstiftningen. Det föreslås också att lagen ändras så att försvarsmakten bl.a. när handräckningen drar ut på tiden skall ha rätt till ersättning på de villkor som särskilt bestäms genom förordning. I propositionen föreslås också bestämmelser om ersättning för skador som uppstått i samband med handräckning.

Förutsättningen för handräckning skall

fortfarande vara att polisens resurser är otillräckliga för utförandet av uppdraget eller att det för uppdraget fordras sådan specialpersonal eller -materiel som polisen saknar.

Avsikten med förslaget är inte att väsentligt ändra i förfarandet vid framställning eller beslut om handräckning eller i ansvars- och underställningsförhållandena.

Propositionen klarlägger och preciserar också lednings- och uppsiktsarrangemangen med avseende på säkerheten i verksamhetssomgivningen i handräckningssituationer.

Lagen avses träda i kraft så snart som möjligt efter att den har antagits och blivit stadfäst.

ALLMÄN MOTIVERING

1. Inledning

Enligt den nuvarande lagen om försvarsmaktens handräckning till polisen (781/1980), nedan *handräckningslagen*, har polisen fått handräckning av försvarsmakten när dess egna resurser har visat sig vara otillräckliga eller när den har saknat sådan specialpersonal eller -materiel som fordras för utförandet av uppdraget. Under de senaste åren har handräckningsfallen ökat något, eftersom polisen har behövt försvarsmaktens specialmaterial bl.a. i farliga gisslan-, omringnings- och förskansningssituationer.

I 42 § polislagen (493/1995) ges bestämmelser om komplettering av polispersonalen när det är nödvändigt med hänsyn till statens säkerhet eller exceptionella förhållanden. Polispersonalen kan kompletteras med

särskild kompletterande polispersonal på beslut av statsrådet. Trots systemet med kompletterande polispersonal är det ändå försvarsmaktens handräckning som under normala förhållanden skall utnyttjas i första hand för att säkerställa polisens verksamhetsbetingelser vid plötsligt uppkomna situationer som kräver stora personal- och materielresurser. Under normala förhållanden är det också förmånligare att använda ovan nämnda handräckningsformer än att besluta att polispersonalen skall kompletteras med särskild kompletterande polispersonal.

Under de undantagsförhållanden som avses i beredskapslagen (1080/1991) torde försvarsmakten bli tvungen att minska sin handräckning till övriga myndigheter. Då vore det motiverat att använda systemet med kompletterande polispersonal.

Ett brådskande behov av handräckning eller uppdragets karaktär kan förutsätta att handräckning måste fås snabbt. Då finns det inte tid för statsrådet att fatta beslut om saken. Av denna anledning är det motiverat att det välfungerande handräckningssystemet bibehålls och att lagstiftningen om det utvecklas så att den motsvarar de förändrade förhållandena.

2. Nuläget

I lagen om försvarsmaktens handräckning till polisen ges detaljerade bestämmelser om de situationer där polisen har rätt att få handräckning av försvarsmakten. Förfarandet vid framställning om handräckning samt beslutet om beviljande av handräckning regleras uttömmande och klart.

Lagen innehåller bestämmelser om behörighets- och underställningsförhållandena när handräckning ges. Beträffande ersättning för kostnaderna konstateras att den som ger handräckning svarar för kostnaderna. Enligt 41 § 2 mom. polislagen gäller om försvarsmaktens handräckning till polisen vad därom särskilt stadgas.

Handräckningsförfarandet har i praktiken fungerat smidigt och effektivt. Försvarsmaktens handräckning har behövts bl.a. för omfattande efterspaningar, avspärning av olycks- och brottsplatser, säkerhetsarrangemangen under vissa internationella möten, röjning av sprängladdningar och användningen av specialmateriel — bl.a. pansarfordon. Beslut om handräckning i samband med de brott som nämns i 16 kap. 4 och 5 § strafflagen (39/1889) (uppror, upplopp) skall fattas av statsrådet. Förfarandet har betraktats som ändamålsenligt både inom försvarsmakten och polisen. Det har dock inte förekommit några sådana handräckningssituationer under de senaste åren.

I 1 § handräckningslagen uppräknas de situationer där polisen kan få handräckning av försvarsmakten.

Enligt 1 § 1 mom. 1 punkten handräckningslagen har polisen rätt att få handräckning av försvarsmakten för efterspaning och gripande av en person. I 2 mom. nämns särskilt polisens rätt att få handräckning för förebyggande av brott mot personer som åtnjuter internationellt speciälskydd. Ingenting av de nämnda punkterna kan tillämpas på åtgärder som behövs för att skydda personer i samband med en eventuell okontrol-

lerad invandring eller katastrof. I praktiken kan en sådan situation uppstå om det i Finlands närområden inträffar t.ex. en kärnkraftsolycka eller väpnad kris som leder till att en stor mängd människor som är i behov av skydd försöker ta sig in i landet.

Den verksamhet som nämns i paragrafens 1 mom. 2 punkt gäller endast handräckning som ges för avstängning och undersökning av ett område. Sådan handräckning behövs bl.a. för att få fast en person som är misstänkt för brott eller en förrymd fånge. Bestämmelsen säkerställer också att föremål eller spår som är viktiga för brottsundersökningen eller undersökningen av en olycksplats skyddas, undersöks och tas till vara.

Handräckning för skyddande av egendom gäller enligt 1 mom. 4 punkten endast tillfällig bevakning av egendom. Bestämmelsen kan inte tillämpas på skydd och bevakning mot tillgripande eller förstörelse av egendom i massiv skala.

Med stöd av paragrafens 1 mom. 5 punkt har polisen rätt att få handräckning för röjning av sprängladdningar. Röjning kan förutom förstörelse av sprängladdningar anses betyda även sökande efter och lagring av sprängladdningar samt transport av sprängladdningar i syfte att förstöra dem. Polisen får ofta anmälningar om att olika slags sprängladdningar hittats och de kan också komma i polisens händer i samband med olyckor eller brottsundersökning. I allmänhet är det inte möjligt att förvara sådana ämnen i polisens utrymmen och det kan också vara problematiskt att förstöra dem.

3. Propositionens mål och de viktigaste förslagen

Genom att precisera och ändra handräckningslagen gör man det möjligt att använda försvarsmaktens personal och materiel på ett mera ändamålsenligt sätt än för närvarande som polisens hjälp i uppdrag som har göra med rikets interna säkerhet. Avsikten är att försvarsmaktens hjälp skall användas tillfälligt för varje enskilt uppdrag och endast då polisens egna resurser är otillräckliga eller då uppdraget förutsätter specialpersonal eller -materiel som polisen saknar. Myndighetsfunktionernas utveckling i riktning mot resultatansvar förutsätter att försvarsmakten får tillräcklig ersättning för den hjälp som givits bl.a. när handräckningen drar ut på tiden. Det vore emellertid fortfarande ändamålsen-

ligt att kortvarigt och i övrigt sedvanlig handräckning förblir avgiftsfri.

Avsikten är att direkta kostnader som åsamkats en utomstående av en tvångsåtgärd i samband med handräckning samt egendoms-skador som åsamkats försvarsmakten skall ersättas enligt principerna i 47 § polislagen.

Ersättning för ett olycksfall som drabbat den som hör till en handräckningsavdelning betalas av statens medel enligt grunderna i lagen om olycksfall i militärtjänst (1211/1990).

Polisen är ansvarig för transport, lagring och förstörelse av sprängladdningar som kommit i polisens händer med undantag för militära sprängladdningar. Eftersom försvarsmaktens personal har större yrkesskicklighet och erfarenhet av hanteringen av sprängladdningar än vad polisen har, är det ändamålsenligt att försvarsmakten fortfarande bistår polisen när sprängladdningar skall förstöras.

Enligt 34 § 3 mom. lagen om skydd i arbete (299/1958) skall arbetsgivaren försäkra sig om att utomstående arbetsgivare som låter utföra arbete på hans arbetsplats och att på arbetsplatsen arbetande utomstående arbetsgivares arbetstagare har fått tillräcklig information och tillräckliga anvisningar om arbetsplatsens faror och olägenheter i anslutning till arbetet. På motsvarande sätt kan polisen anses vara skyldig att i handräckningssituationer se till att den verksamhet som sker på dess begäran är säker och att det ges sådan information och handledning som är nödvändig med tanke på hälsoriskerna.

De övriga bestämmelserna om handräckning som ingår i olika lagar förblir gällande. Sådana bestämmelser är 2 § lagen om försvarsmakten (402/1974), 47 § värnpliktslagen (452/1950), 7 § förordningen angående förhållandet i vissa avseenden mellan militära och civila myndigheter under fredstid (265/1922) och 111 § förordningen angående tillämpning av värnpliktslagen (63/1951).

Handräckningslagen innehåller inga bestämmelser om avgifter för försvarsmaktens handräckning. Då försvarsmakten på samma sätt som andra myndigheter har övergått till resultatstyrning och resultatbudgetering är det ändamålsenligt att det bestäms särskilt om ersättningar för handräckning som åsamkar försvarsmakten stora kostnader som inte kan uppskattas på förhand och förändringar i utbildningsprogrammet. Handräckningen kan

beläggas med avgift bl.a. när handräckningsuppdraget drar ut på tiden och får karaktären av arbetshjälp. Närmare bestämmelser om ersättningsgrunderna och ersättningsarnas storlek meddelas genom förordning.

Den nuvarande lagen saknar också bestämmelser om ersättningar för kostnader som åsamkats utomstående eller den som ger handräckning i samband med handräckningen samt för skador som drabbat den som ger handräckning eller hör till en handräckningsavdelning. Det föreslås att bestämmelser om detta som överensstämmer med polislagen intas i lagen. I lagen föreslås också en bestämmelse om uppsikts- och ledningsarrangemangen med avseende på säkerhets- och hälsoriskerna i verksamhetsomgivningen vid handräckningssituationer, något som fattas i den nuvarande lagen.

Ändringarna av författningarna gällande polisens och försvarsmaktens förvaltning förutsätter att namnen på polisenheternas och försvarsmaktens ledande instanser i 3 § ändras.

4. Propositionens verkningar

Största delen av den handräckning som ges skall fortfarande vara avgiftsfri. De avgiftsbelagda handräckningssituationerna kommer sannolikt att vara rätt få i praktiken. De ersättningar som försvarsmakten får kommer å andra sidan att utgöra motvikt till de ersättningar som polisförvaltningen betalar.

De situationer där polisen i enlighet med propositionen kommer att anlita försvarsmaktens hjälp mera än för närvarande kommer sannolikt inte att förekomma så ofta att de skulle ha någon nämnvärd betydelse med tanke på kostnaderna.

I de ersättningar för kostnader och skador som har förorsakats i samband med handräckning är det också till största delen fråga om betalningar från en myndighet till en annan. Ersättningarna för kostnader som åsamkats utomstående antas inte föranleda några merutgifter på grund av lagändringen, eftersom ersättningarna betalas i enlighet med principerna i polislagen.

5. Beredningen av propositionen

På uppdrag av inrikesministeriets ledningsgrupp för säkerhetsfrågor utarbetades 1994 som tjänsteuppdrag vid inrikesministeriet en

utredning om eventuella behov av att ändra bestämmelserna om försvarsmaktens handräckning till polisen. Utredningen omfattade i synnerhet sådana situationer där det är uppenbart att polisens egna resurser inte kommer att räcka till. Sådana situationer kan uppstå t.ex. i samband med och till följd av en okontrollerad invandring från landets närområden.

Inrikesministeriet tillsatte den 22 juni 1995 en arbetsgrupp med uppdrag att i form av en regeringsproposition utarbeta ett förslag till nödvändiga ändringar i lagen om försvarsmaktens handräckning till polisen. Arbetsgruppen överlämnade sitt betänkande den 31 december 1995. I arbetsgruppen var förutom polisförvaltningen även huvudstaben representerad.

Utlåtanden om betänkandet begärdes av försvarsministeriet, huvudstaben, statskonto-

ret samt polisens länsledning vid fyra länsstyrelser och sju polisdistrikt. I utlåtandena ansåg man i allmänhet att förslaget var ändamålsenligt, även om man föreslog att vissa detaljer skulle ändras.

Propositionen har beretts som tjänsteuppdrag så att man i tillämpliga delar som grund har använt förarbetena till ovan nämnda författningsberedning och förslag i utlåtandena.

6. Andra omständigheter som inverkat på propositionens innehåll

Propositionen har inga beröringspunkter med annan författningsberedning. Vid beredningen av propositionen har beaktats de internationella avtal och andra förpliktelser som är bindande för Finland.

DETALJMOTIVERING

1. Lagförslaget

1 §. Det föreslås att paragrafens 1 mom. ändras så att försvarsmakten skall ge polisen handräckning för utförandet av de uppdrag som uppräknas senare i bestämmelsen. Ordalydelsen motsvarar formuleringen i 41 § polislagen om andra myndigheters skyldighet att ge polisen handräckning.

Det föreslås att 2 punkten ändras så att där nämns för tydlighetens skull att handräckning kan ges för avstängning och undersökning inte bara av ett område utan även av en plats. En plats är mera avgränsad än ett område. Plats kan betyda t.ex. platsen för en katastrof eller ett fartyg.

Enligt bestämmelsen har polisen rätt att få handräckning av försvarsmakten t.ex. för avstängning av t.ex. ett område eller en plats för att få fast den som är misstänkt för brott eller en förrymd fånge samt för säkerställande av förundersökning eller polisundersökning genom att man skyddar spår och föremål som eventuellt finns kvar på området eller platsen. Handräckning kan också behövas för finkamning av ett större område för att man skall finna personer eller föremål som behöver undersökas t.ex. på platsen där ett flygplan störtat eller någon annan katastrof inträffat.

I 4 punkten föreslås att handräckning kan

ges för att tillfälligt skydda personer och egendom.

Handräckning för att skydda personer kan behövas t.ex. i en situation när ett stort antal människor kommer till Finland för att söka skydd eller asyl till följd av en väpnad kris eller en katastrof i landets närområde. Sannolikt är att man i samband med en stor och svårkontrollerad invandring blir tvungen att inrätta temporära mottagningsställen, s.k. organisationscentraler, varifrån de personer som placerats där efter de första åtgärderna flyttas till mottagningsstationer och flyktingcentraler.

Polisens uppgift vore att återställa ordningen samt därefter att upprätthålla ordning och säkerhet samt att ta fast dem som gjort sig skyldiga till brott och att göra förundersökning. Personer kan skyddas genom att ett tillräckligt stort område avspärras med hjälp av försvarsmaktens personal i syfte att förhindra våldsamma situationer mellan olika befolkningsgrupper eller försök till intrång på ett visst område eller en viss plats.

Bevakning eller skyddande av egendom behövs för att undvika ytterligare skador vid olika slags katastrofer och naturtilldragelser, där stora mängder egendom blir utan tillräckligt skydd eller tillräcklig bevakning. Förutsättningen är att polisen inte kan få fram tillräckligt med egen personal snabbt

och att den polispersonal som finns på platsen är bunden till andra uppdrag i anslutning till händelsen. Handräckning ges endast till dess de myndigheter som ansvarar för skyddandet av egendom vid katastroftillfällen eller ägarna till egendomen förmår ordna tillräckligt skydd för egendomen. Avsikten är att försvarsmakten och polisen snabbt skall befrias från uppdraget att skydda egendomen.

Försvarsmaktens handräckning behövs för bevakning och skyddande av egendom även när någons eller någras egendom på en viss plats eller ett visst område riskerar att bli föremål för förstörelse eller tillgrepp i massiv skala. Sådant skyddande av egendom genomförs genom att det hotade området avspärras. Polisens uppgift är att inrikta sina egna resurser på att bekämpa det orättmätiga angreppet, att återställa och upprätthålla allmän ordning och säkerhet samt att förhindra ytterligare skador. Handräckning från försvarsmakten blir nödvändig eftersom polisens resurser inte är tillräckliga.

Skyddande förutsätter aktivare åtgärder än endast bevakning. När en handräckningsavdelning utför ett skyddsuppdrag har den enligt 6 § (504/1995) handräckningslagen ändå inte större rätt att använda maktmedel än vad som i polislagen sägs om en polismans rätt att använda maktmedel. Enligt samma lagrum kan polisen också begränsa handräckningsavdelningens rätt att använda maktmedel. Det föreslås att denna bestämmelse ändras.

Det föreslås att 5 punkten ändras så att den omfattar endast handräckning för röjning av sprängladdningar. Resten av texten flyttas till en ny 6 punkt.

Med röjning av sprängladdningar avses alla åtgärder som behövs för att lokalisera, transportera, förvara, förstöra och annars oskadliggöra sprängämnen. På en olycksplats eller i samband med brottsundersökning kan polisen bli tvungen att omhänderta också stora mängder sprängladdningar som man saknar nödvändig materiel och sakkunskap för att transportera och lagra. Enligt 83 § förordningen om explosiva varor skall polisen sköta om förstörelsen av sådana explosiva varor (473/1993) som kommit i dess händer, om de explosiva varorna är förskämda. Polisen kan dock behöva försvarsmaktens handräckning eller specialpersonal och -materiel, utrymmen eller områden när sprängladdningarna skall förstöras.

Den nya 6 punkten innehåller samma tanke om att försvarsmaktens specialpersonal och -materiel skall kunna användas för handräckning som den nuvarande 5 punkten. Att bestämmelsen lösgörs till en egen punkt klarlägger situationen. Specialpersonal eller -materiel kan användas även i andra handräckningssituationer och inte enbart för uppdrag som gäller sprängladdningar. Handräckning skall kunna fås t.ex. när terrorister har kapat ett fartyg eller ett annat trafikmedel eller när en brottsling i någon annan situation håller en person som gisslan. Med specialpersonal avses i huvudsak personal som utbildats för denna uppgift och som besitter tillräcklig yrkesskicklighet och materiel för att utföra uppdraget. Utgångspunkten skall även då vara att polisen själv saknar sådan personal och materiel. Teknisk handräckning inbegriper även att enbart teknisk materiel överläts för att användas av polisen.

De som tjänstgör med stöd av värnpliktslagen skall inte under normala fredsförhållanden användas för att ta fast farliga personer, röja sprängladdningar eller andra motsvarande farliga uppdrag och inte heller i handräckningssituationer som förutsätter väpnat bruk av maktmedel.

3 §. Enligt 4 § polisförvaltningslagen (110/1992) leds polisväsendet i hela landet av inrikesministeriets polisavdelning, som utgör polisens högsta ledning. Enligt 5 § leds på motsvarande sätt polisväsendet i länet av polisens länsledning, som utgörs av länsstyrelsens polisavdelning.

Riksomfattande polisenheter är bl.a. centralkriminalpolisen, skyddspolisen och rörliga polisen. I början av december 1996 genomfördes en reform av den statliga lokalförvaltningen, varvid indelningen av det lokala polisväsendet i polisdistrikt ersattes med en indelning i härad. Här föreslås att benämningen polisenhet används för de polisformationer som utför riksomfattande och lokal polisverksamhet.

Med anledning av vad som sägs ovan föreslås att paragrafens 1 mom. ändras så att polisens högsta ledning eller polisens länsledning kan göra framställning om handräckning. I brådskande fall skall framställning om handräckning kunna göras av chefen för en riksomfattande eller lokal polisenhet eller av en polisman som tillhör polisbefälet och som är i ledningsberedskap inom polisenheten eller -området i fråga. Meddelande om framställningen skall emellertid då

utan dröjsmål tillställas polisens högsta ledning och polisens länsledning när det är fråga om de riksomfattande polisenheterna samt polisens länsledning när det är fråga om en lokal polisenhet.

Den ändringsförslag som gäller 2 mom. beror på de organisationsförändringar som genomfördes inom försvarsmakten den 1 januari 1993 (Förordning om försvarsmakten 667/1992).

5 a §. Enligt förslaget är polisen i handräkningsituationer skyldig att ombesörja även den allmänna ledning och det samarbete mellan parterna som säkerhets- och hälso-riskerna kräver, samordningen av funktionerna samt arbetarskyddsarrangemangen. Polisen skall i synnerhet se till att handräkningsavdelningens chef har fått tillräcklig förhandsinformation om verksamhetsomgivningen i allmänhet, vilken slags situation det är fråga om och hur allvarlig den är samt om eventuella risker i arbetet. Dessutom skall handräkningsavdelningens personal ges tillräckligt klar handledning med tanke på uppdragets art och arbetsförhållandena för att undvika eventuella olyckor eller insjuknanden som kan inträffa i arbetet. Ovan nämnda mål tryggas bäst i akuta situationer genom att en yrkesskicklig och erfaren polisman får fungera som kontaktperson och instruera, orientera och dirigera handräkningsavdelningens personal. På längre sikt kan målet nås genom att det ordnas samarbetsutbildning och övningar.

Försvarsmakten ansvarar å sin sida för upprätthållandet av den egna personalens yrkesskicklighet, för sin skyddsutrustning, beväpning samt övrig utrustning och materiel samt för att den är i behörigt skick och för instruktionen i hur den används.

6 §. Enligt 6 § 2 mom. i den gällande handräckningslagen har den som hör till en handräkningsavdelning samma rätt att tillgripa maktmedel som en polisman har enligt polislagen. Polisen kan dock begränsa rätten att använda maktmedel. Det föreslås att denna bestämmelse ändras.

Enligt förslaget skall den som utför ett handräkningsuppdrag ha rätt att under en polismans uppsikt använda sådana nödvändiga maktmedel som polismannen med stöd av sina befogenheter ger honom fullmakt till och i den mån det med beaktande av situationen kan anses försvarligt.

I sak motsvarar bestämmelsen de principer som framgår av 27 § i den gällande polisla-

gen. Jämfört med 6 § 2 mom. i den nuvarande handräckningslagen begränsar bestämmelsen den självständiga rätten att tillgripa maktmedel för den som hör till en handräkningsavdelning och betonar polisens uppsikts- och övervakningsskyldighet i polisleda situationer där maktmedel används och när det gäller att förutse sådana situationer. På detta sätt beaktas också regeringsformens bestämmelser om de grundläggande rättigheterna samt förpliktelserna i de internationella avtal om de mänskliga rättigheterna som är bindande för Finland och i de rekommendationer som gäller lagtillsynsmyndigheternas verksamhet.

Med stöd av ovan nämnda bestämmelse i polislagen får en polisman i ett tjänsteuppdrag för att bryta ner motstånd, avlägsna en person från en plats, gripa en person, förhindra att någon som berövats sin frihet flyr, avlägsna ett hinder eller avvärja ett överhängande brott eller någon annan farlig gärning eller händelse använda maktmedel i den mån det behövs och kan anses försvarligt. I motsvarande situationer skall också den som hör till en handräkningsavdelning ha rätt att använda maktmedel under en polismans uppsikt och med fullmakt av honom.

Huruvida maktmedlen är försvarliga skall bedömas med hänsyn till hur viktigt och brådskande uppdraget är, hur farligt motståndet är, vilka resuser som står till förfogande samt övriga omständigheter som inverkar på helhetsbedömningen av situationen.

Bestämmelsen begränsar inte den rätt till nödvärn och handling i nödtillstånd som på samma sätt som andra medborgare tillkommer den som hör till en handräkningsavdelning.

9 §. I den ursprungliga bestämmelsen konstateras att kostnadsansvaret tillkommer den som ger handräkning. Det föreslås att bestämmelsen ändras så att det blir möjligt att genom förordning bestämma att handräkningen skall vara avgiftsbelagd. Avsikten är att normal, vanligen kortvarig handräkning i huvudsak skall vara avgiftsfri för polisen på samma sätt som för närvarande. Resultatstyrningen och resultatbudgeteringen förutsätter emellertid att biståndsverksamhet mellan myndigheterna skall vara avgiftsbelagd när den blir långvarig och mycket resurskrävande.

Avgifter blir motiverade t.ex. när handräkningsituationen drar ut på tiden och får

karaktären av arbetshjälp. Detta kan t.ex. komma i fråga vid en utdragen avspärringssituation. Vid kortvarig handräckning, som det oftast är fråga om, är det inte ändamålsenligt att börja med fakturering mellan myndigheterna.

Avsikten är att genom förordning bestämma bl.a. vad som gör att handräckningen blir avgiftsbelagd, fakturerings- och prissättningsprinciperna samt förfarandet när det råder meningsskiljaktigheter om avgifterna.

9 a §. Det föreslås att det till lagen fogas en ny 9 a §, där det bestäms om ersättning för direkta kostnader som åsamkats en utomstående av tvångsåtgärder i samband med handräckningen. Beträffande ersättningen iaktas principerna i 47 § 2 mom. polislagen. Med direkta kostnader avses materiella skador. Ersättning betalas inte för olägenhet eller lidande.

Ersättning kan föranledas av vilken som helst laglig tvångsåtgärd som den som hör till en handräckningsavdelning har vidtagit med stöd av sitt handräckningsuppdrag. Ersättning kan enligt prövning betalas även när förfarandet har varit berättigat med stöd av antingen bestämmelserna om nödvärn och handling i nödtillstånd eller bestämmelserna om de befogenheter som tillkommer dem som hör till en handräckningsavdelning.

Också direkta egendomsskador som åsamkats försvarsmakten ersätts enligt samma principer.

Betalningen av ersättning skall vara beroende av prövning. Med hänvisningen till 47 § polislagen avses uttryckligen det att även en ersättning som beror på en handräckningsåtgärd kan jämkas eller avslås, om den som lidit skada i väsentlig grad bidragit till skadan genom sin egen verksamhet eller försummelse. I enlighet med samma principer kan ersättningen jämkas eller avslås, om den som hör till en handräckningsavdelning genom sin egen verksamhet eller försummelse i väsentlig grad bidragit till en egendomsskada som drabbat honom själv eller försvarsmakten.

I lagen behövs inte någon särskild bestämmelse om ersättning för olycksfall som drabbat dem som hör till en handräckningsavdelning, eftersom lagen om olycksfallsersättning för statstjänstemän 449/1990, lagen om olycksfallsförsäkring (608/1948) eller lagen om olycksfall i militärtjänst tillämpas på sådana fall enligt vad som särskilt bestäms om saken.

10 §. Med stöd av bestämmelsen ges polisens högsta ledning och huvudstaben fullmakt att utfärda närmare föreskrifter om lagens tillämpning. Sådana föreskrifter kan utfärdas om försvarsmaktens materielhjälp till polisen, samarbetsutbildning samt om beredskaps- och alarmarrangemangen.

2. Närmare bestämmelser

Avsikten är att ändra förordningen om försvarsmaktens handräckning till polisen så att där bestäms närmare om försvarsmaktens rätt till ersättning när handräckningen drar ut på tiden. Rätten till ersättning skall gälla de direkta kostnader som försvarsmakten åsamkas och ersättningens storlek skall bestämmas enligt de grunder för avgifter som huvudstaben fastställer.

3. Ikraftträdande

För att säkerställa att de planer som gäller beredskapen för specialsituationer kan förverkligas samt för att man skall kunna kontrollera situationer som eventuellt kräver stora resurser föreslås att lagen skall träda i kraft så snart som möjligt efter att den har antagits och blivit stadfäst.

4. Lagstiftningsordning

Den föreslagna 6 § innebär att en beväring som fullgör sin värnplikt och som hör till en handräckningsavdelning har rätt att använda maktmedel och sålunda ingripa i de grundläggande rättigheterna, vilket har varit fallet också enligt gällande lag. Fullmaktsbestämmelsen har nu getts en exaktare formulering, och möjligheten att använda maktmedel har begränsats till att gälla endast sådana nödvändiga maktmedel som används under en polismans uppsikt. Polismannen, som handlar under tjänsteansvar, blir således tvungen att inom gränserna för sina egna befogenheter särskilt bedöma hurdana maktmedel handräckningsuppdraget kräver med beaktande av den aktuella situationen. När en soldat som hör till en handräckningsavdelning utövar de här avsedda befogenheterna skall han enligt definitionen i 2 kap. 12 § strafflagen lyda under de bestämmelser i strafflagen som gäller tjänstemän.

Enligt den tolkningspraxis som riksdagens grundlagsutskott iakttar kan de grundläggande rättigheterna begränsas genom en lag som

antagits enligt vanlig lagstiftningsordning, om ordalydelsen i bestämmelserna om de grundläggande rättigheterna tillåter detta och begränsningarna är nödvändiga på grund av ett viktigt allmänt intresse. De befogenheter som bestämmelsen ger avses uttryckligen skydda de grundläggande rättigheterna mot olagligheter.

Den gällande lagen om försvarsmaktens handräckning till polisen har stiftats i vanlig lagstiftningsordning. I propositionen föreslås den med tanke på de grundläggande rättigheterna viktiga bestämmelsen om användning av maktmedel bli ändrad så, att den, i fråga om överföring av en polismans befo-

genheter till dem som ger polisen handräckning, följer de principer som riksdagen fastställde i samband med att polislagen stiftades.

Av dessa orsaker anser regeringen att den föreslagna lagändringen kan behandlas i den vanliga lagstiftningsordning som anges i 66 § riksdagsordningen. Med tanke på tillämpningen av lagen är det trots allt ändamålsenligt att också riksdagens grundlagsutskott bereds tillfälle att avge utlåtande om lagförslaget.

Med stöd av vad som anförts ovan förelägs Riksdagen följande lagförslag:

Lag

om ändring av lagen om försvarsmaktens handräckning till polisen

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen den 5 december 1980 om försvarsmaktens handräckning till polisen (781/1980) i 1 § 1 mom. det inledande stycket samt 2, 4 och 5 punkten, 3 §, 6 § 2 mom. och 9 §,

av dessa lagrum 6 § 2 mom. sådant det lyder i lag 504/1995, samt fogas till 1 § 1 mom. en ny 6 punkt, till lagen nya 5 a och 9 a § och till 10 § ett nytt 2 mom. som följer:

1 §

Försvarsmakten skall ge polisen handräckning

2) för avstängning och undersökning av en plats eller ett område;

4) för tillfälligt skyddande av personer och egendom;

5) för rövning av sprängladdningar; samt

6) för annat sådant uppdrag, för vars utförande försvarsmaktens specialpersonal eller specialmateriel behövs.

3 §

Framställning om handräckning görs av polisens högsta ledning eller polisens länsledning. I brådskande fall kan framställning om handräckning göras av chefen för en riksomfattande eller lokal polisenhet eller av en polisman som hör till polisbefälet och som är i ledningsberedskap inom polisenheten eller -området i fråga. Meddelande om framställningen skall då utan dröjsmål tillställas polisens högsta ledning samt polisens länsledning när det är fråga om en riksomfattande enhet och polisens länsledning när det är fråga om en lokal enhet.

Beslut om handräckning fattas av huvudstaben eller staben för försvarsområdet, sjöstridskrafterna, luftstridskrafterna eller militärlänet. I brådskande fall kan garnisonschefen, truppavdelningens kommandör eller den militära inrättningens chef besluta att av handräckning skall ges.

5 a §

Polisen svarar för den allmänna ledning och samordning av parternas åtgärder som behövs för att handräckningen skall kunna utföras tryggt samt för arbetarskyddsarrangemangen.

Polisen skall i synnerhet se till att handräckningsavdelningens chef får tillräcklig information om handräckningssituationen, verksamhetsomgivningen, situationens art och hur allvarlig den är samt om eventuella risker i arbetet.

Försvarsmakten svarar för att handräckningsavdelningens personal är yrkesskicklig och ges introduktion så att personalen känner till den materiel och utrustning den använder samt säkerhetsföreskrifterna gällande den.

6 §

Den som hör till en handräckningsavdelning och som i enlighet med denna lag utför handräckningsuppdrag, har rätt att under en polismans uppsikt använda sådana nödvändiga maktmedel som polismannen med stöd av sina befogenheter ger honom fullmakt till och i den mån det med hänsyn till situationen kan anses försvarligt.

9 §

För kostnaderna för handräckning svarar den som ger handräckningen, om inte något annat bestäms genom förordning.

9 a §

Angående ersättning av statens medel för direkta kostnader som åsamkats en utomstående i samband med handräckning samt om ersättning för egendomsskador som åsamkats försvarsmakten gäller vad som bestäms i 47 § 2 mom. polislagen (493/1995).

Angående ersättning för olycksfall som drabbat den som hör till en handräckningsavdelning gäller vad som därom bestäms särskilt.

10 §

Polisens högsta ledning och huvudstaben kan efter att ha hört varandra meddela kompletterande föreskrifter för det egna förvaltningsområdet om försvarsmaktens materialhjälp till polisen, samarbetsutbildning samt beredskaps- och alarmarrangemang.

Denna lag träder i kraft den 199 .
Åtgärder som verkställigheten av lagen förutsätter får vidtas innan den träder i kraft.

Helsingfors den 21 november 1997

Republikens President

MARTTI AHTISAARI

Inrikesminister *Jan-Erk Enestam*

Lag

om ändring av lagen om försvarsmaktens handräckning till polisen

I enlighet med riksdagens beslut ändras i lagen den 5 december 1980 om försvarsmaktens handräckning till polisen (781/1980) i 1 § 1 mom. det inledande stycket samt 2, 4 och 5 punkten, 3 §, 6 § 2 mom. och 9 §, av dessa lagrum 6 § 2 mom. sådant det lyder i lag 504/1995, samt fogas till 1 § 1 mom. en ny 6 punkt, till lagen nya 5 a och 9 a § och till 10 § ett nytt 2 mom. som följer:

Gällande lydelse

1 §

Polisen har rätt att få handräckning av försvarsmakten:

2) för avstängning och undersökning av område;

4) för tillfälligt bevakning av egendom;

5) för röjning av sprängladdningar och för annat sådant uppdrag, för vars utförande försvarsmakten har specialpersonal eller materiel.

3 §

Framställning om handräckning göres av ministeriet för inrikesärendena eller av länsstyrelse. I brådiskande fall kan framställning om handräckning göras av chefen för polisdistrikt. Länsstyrelsen skall härvid utan dröjsmål underrättas om framställningen.

Om givande av handräckning beslutar huvudstaben eller staben för militärlän, för sjöstridskrafterna, för luftstridskrafterna eller för militärdistrikt. I brådiskande fall kan garnisonchef eller truppavdelnings kommandör besluta om givande av handräckning.

Föreslagen lydelse

1 §

Försvarsmakten skall ge polisen handräckning

2) för avstängning och undersökning av en plats eller ett område;

4) för tillfälligt skyddande av personer och egendom;

5) för röjning av sprängladdningar; samt

6) för annat sådant uppdrag, för vars utförande försvarsmaktens specialpersonal eller specialmateriel behövs.

3 §

Framställning om handräckning görs av polisens högsta ledning eller polisens länsledning. I brådiskande fall kan framställning om handräckning göras av chefen för en riksomfattande eller lokal polisenhet eller av en polisman som hör till polisbefälet och som är i ledningsberedskap inom polisenheten eller -området i fråga. Meddelande om framställningen skall då utan dröjsmål tillställas polisens högsta ledning samt polisens länsledning när det är fråga om en riksomfattande enhet och polisens länsledning när det är fråga om en lokal enhet.

Beslut om handräckning fattas av huvudstaben eller staben för försvarsområdet, sjöstridskrafterna, luftstridskrafterna eller militärlänet. I brådiskande fall kan garnisonschefen, truppavdelningens kommandör eller den militära inrättningens chef besluta att handräckning skall ges.

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

5 a §

Polisen svarar för den allmänna ledning och samordning av parternas åtgärder som behövs för att handräckningen skall kunna utföras tryggt samt för arbetarskyddsarrangemangen.

Polisen skall i synnerhet se till att handräckningsavdelningens chef får tillräcklig information om handräckningssituationen, verksamhetsomgivningen, situationens art och hur allvarlig den är samt om eventuella risker i arbetet.

Försvarsmakten svarar för att handräckningsavdelningens personal är yrkesskicklig och ges introduktion så att personalen känner till den materiel och utrustning den använder samt säkerhetsföreskrifterna gällande den.

6 §

Vad polislagen (495/95) stadgar om en polismans rätt att tillgripa maktmedel skall på motsvarande sätt tillämpas på den som hör till en handräckningsavdelning. Polisen kan dock härvid begränsa rätten att använda maktmedel.

Den som hör till en handräckningsavdelning och som i enlighet med denna lag utför handräckningsuppdrag, har rätt att under en polismans uppsikt använda sådana nödvändiga maktmedel som polismannen med stöd av sina befogenheter ger honom fullmakt till och i den mån det med hänsyn till situationen kan anses försvarligt.

9 §

För kostnaderna för handräckning svarar den som ger handräckningen.

9 §

För kostnaderna för handräckning svarar den som ger handräckningen, om inte något annat bestäms genom förordning.

9 a §

Angående ersättning av statens medel för direkta kostnader som åsamkats en utomstående i samband med handräckning samt om ersättning för egendomsskador som åsamkats försvarsmakten gäller vad som bestäms i 47 § 2 mom. polislagen (493/1995).

Angående ersättning för olycksfall som drabbat den som hör till en handräckningsavdelning gäller vad som därom bestäms särskilt.

*Gällande lydelse**Föreslagen lydelse*

10 §

Polisens högsta ledning och huvudstaben kan efter att ha hört varandra meddela kompletterande föreskrifter för det egna förvaltningsområdet om försvarsmaktens materialhjälp till polisen, samarbetsutbildning samt beredskaps- och alarmarrangemang.

*Denna lag träder i kraft den 199 .
Åtgärder som verkställigheten av lagen förutsätter får vidtas innan den träder i kraft.*

